

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СИСТЕМНА СІМЕЙНА ПСИХОТЕРАПІЯ»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	053 «Психологія»
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Перший (бакалаврський)
ФАКУЛЬТЕТ	Соціально-гуманітарний

Робоча програма з навчальної дисципліни «Системна сімейна психотерапія» для здобувачів вищої освіти соціально-гуманітарного факультету за спеціальністю 053 «Психологія», перший рівень вищої освіти / Укладач С.І.Харченко. Біла Церква: БНАУ, 2025. 15 с.

Розробник: С.І. Харченко, асистентка кафедри психології та здоров'я людини

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри психології та здоров'я людини (протокол № 1 від 13.08.2025 р.)

В. о. завідувача кафедри психології
та здоров'я людини

Олена ХОМЧУК

Гарант ОП

Олена ХОМЧУК

Схвалено методичною радою соціально-гуманітарного факультету
(Протокол № 01 від 26.08.2025 р.)

Голова методичної ради, доцент
КОВАЛЬЧУК

Інна

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	5
3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ	5
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
5. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ	7
6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
6.1. Лекції	8
6.2. Практичні заняття	9
6.3. Самостійна робота	9
6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань	10
7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ	11
8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	11
9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	12
10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	12
11. НАОЧНО-ДИДАКТИЧНЕ І ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	13
12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	14

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

За планом 2025-2026 навчального року на вивчення дисципліни «Системна сімейна психотерапія» для денної та заочної форми навчання передбачено 90 академічних годин (3 кредити ECTS), у т.ч. аудиторних – 56 годин (лекції – 28, практичні заняття – 28), самостійна робота студентів – 34 годин, з яких на підготовку і захист індивідуального науково-дослідницького завдання виділено 10 год.

Опис навчальної дисципліни за показниками та формами навчання наведено у таблиці:

Найменування показників	Шифр та найменування галузі знань, спеціальності, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 3	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Обов'язкова	
Змістових модулів – 3	Спеціальність 053 «Психологія»	<i>Рік підготовки:</i>	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проєкт за вибором здобувача вищої освіти		4-й	5 -й
Загальна кількість академічних годин – 90		<i>Семестр</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи здобувача – 3.		1-й	2 - й
		<i>Лекції</i>	
	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	28 год.	4 год.
		<i>Практичні</i>	
		<i>Самостійна робота (у т.ч. на виконання ІНДЗ)</i>	
		34 год.	82
		Підсумковий контроль: залік (2 год.).	

Мета вивчення дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про теоретичні основи, ключові поняття, підходи та практичні інструменти системної психотерапії у роботі з сім'єю як цілісною динамічною системою, розвиток здатності до аналізу сімейної взаємодії, постановки гіпотез щодо функціонування симптомів у системному контексті, вибору та застосування відповідних психотерапевтичних інтервенцій з урахуванням етичних норм і професійних стандартів. сформувати у студентів цілісне уявлення про психологічну природу сім'ї як соціального та емоційного утворення, ознайомити з основними теоріями, моделями та

підходами до вивчення сімейних стосунків, розвитком сімейних систем, подружніх і батьківських ролей, а також навчити застосовувати психологічні знання у сфері сімейного консультування та психопрофілактики сімейних проблем.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Для вивчення дисципліни «Системна сімейна психотерапія» необхідними є знання та вміння, здобуті під час вивчення загальної, вікової, соціальної психології та психології особистості, основи індивідуальної та групової психотерапії. Студент повинен володіти базовими поняттями психології, знати вікові та індивідуальні особливості розвитку особистості, принципи міжособистісної взаємодії та мати початкові навички аналізу психологічних феноменів і консультування.

3. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ С4 «ПСИХОЛОГІЯ»

Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 3. Навички використання інформаційних і комунікативних технологій.</p> <p>ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.</p> <p>ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p>
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	<p>СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.</p> <p>СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.</p> <p>СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати</p>

	<p>психологічну інформацію з різних джерел.</p> <p>СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.</p> <p>СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.</p>
Програмні результати навчання (ПРН)	<p>ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.</p> <p>ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.</p> <p>ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).</p> <p>ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.</p> <p>ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.</p>

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Системна сімейна психотерапія»

МОДУЛЬ1 Вступ до системної сімейної психотерапії

- 1.1. Вступ до системної сімейної психотерапії
- 1.2. Теорія систем. Сімейна система та її динаміка
- 1.3. Сім'я, шлюб і сексуальність як системні явища
- 1.4. Цикли розвитку сім'ї
- 1.5. Концепція симптомів у сімейній системі

МОДУЛЬ 2 Основні моделі сімейної психотерапії

- 2.1. Системна діагностика
- 2.2. Міланський підхід
- 2.3. Структурна терапія (Мінухін)
- 2.4. Стратегічна терапія (Хейлі, Маданес)
- 2.5. Теорія Боуена

МОДУЛЬ 3 Етична робота з кризовими сім'ями

- 3.1. Робота з кризовими сім'ями
- 3.2. Етичні засади сімейної терапії

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	всього	л	п	інд	СР	всього	л	п	інд	СР
Змістовий модуль 1. Вступ до системної сімейної психотерапії										
Тема 1. 1	6	2	2		2	10	2	2		6
Тема 1. 2	6	2	2		2	10	2	2		6
Тема 1. 3	6	2	2		2	6				6
Тема 1. 4	6	2	2		2	6				6
Тема 1. 5	12	4	4		4	10				10
Разом за модуль 2	36	12	12		12	42	4	4		34
Змістовий модуль 2. Основні моделі сімейної психотерапії										
Тема 2. 1	6	2	2		2	6				6
Тема 2. 2	6	2	2		2	6				6
Тема 2. 3	6	2	2		2	6				6
Тема 2. 4	8	2	2		4	6				6
Тема 2. 5	8	2	2		4	8				8
Разом за модуль 2	34	10	10		14	32				32
Змістовий модуль 3 Етична робота з кризовими сім'ями										
Тема 3. 1	8	2	2		4	6				6
Тема 3. 2	12	4	4		4	10				10
Разом за модуль 3	20	6	6		8	16				16
Всього годин	90	28	28		34	90	4	4		82

Примітка: л – лекції, п – практичні заняття, СР – самостійна робота студентів, в т.ч. індивідуальні завдання.

6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Лекції

Тема і зміст лекції	К-ть
---------------------	------

	ГОДИН
Змістовий модуль 1. Вступ до системної сімейної психотерапії	
1.1. Вступ до системної сімейної психотерапії Основи теорії систем. Поняття сім'ї як відкритої системи. Історія підходу. Основи системної сімейної психотерапії	2
1.2. Теорія систем. Сімейна система та її динаміка Межі, ролі, правила, гомеостаз, триангуляція, ієрархія.	2
1.3. Сім'я, шлюб і сексуальність як системні явища Сексуальність — не приватне, а системне. Партнерські ролі й інтимність, кордони й сексуальність. Інцестуозні конфігурації, злиття, коаліції, сексуалізація ролей.	2
1.4. Цикли розвитку сім'ї Перехідні етапи, цикли сексуального життя, психосексуальні кризи, етапи інтимної взаємодії, ризику. Робота з “застряглими” етапами.	2
1.5. Концепція симптомів у сімейній системі. Сімейні міфи, лояльність і сценарії Симптом як повідомлення, носій дисфункції системи. Сім'я як “пацієнт”. Сексуальні симптоми у системній динаміці. Ерекційна дисфункція, аноргазмія, уникання інтимності, гіперсексуальність — як сигнал системної дисфункції. Невисловлені очікування, міжпоколіннєві сценарії. Трансгенераційні сексуальні табу, сценарії, повторення долі.	4
Змістовий модуль 2. Основні моделі сімейної психотерапії	
2.1. Системна діагностика Побудова генограми, аналіз підсистем, типи взаємодії. Питання для системного інтерв'ю. Стратегії, зони ризику, моделі спілкування.	2
2.2. Міланський підхід Гіпотетизація, циркулярне опитування, нейтральність, ритуали.	2
2.3. Структурна терапія (Мінухін) Ієрархія сім'ї, її реконструкція. Робота з кордонами. Коаліції та альянси. Підсистеми.	2
2.4. Стратегічна терапія (Хейлі, Маданес) Парадоксальні інтервенції, зміна правил, прескрипції. Короткострокова робота. Циклічність проблем.	2
2.5. Теорія Боуена Диференціація у парі і сексуальність. Роль емоційної автономії в інтимності. Зрада у фокусі системного підходу. Симптом, тріада, реакції системи, терапевтична інтервенція.	2

Змістовий модуль 3. Етична робота з кризовими сім'ями	
3.1. Робота з кризовими сім'ями Втрата, зрада, насильство, залежність. Системні чинники, типові реакції, безпека і межі втручання. Інтервенції.	2
3.2. Етичні засади сімейної терапії Конфіденційність, згода, баланс інтересів членів сім'ї. Етика і кордони в роботі з інтимною темою. Професійна компетентність, інформована згода, перенесення. Роль терапевта. Стратегії побудови контакту. Ведення першої зустрічі.	4

6.2. Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	К-ть годин
	Змістовий модуль 1. Вступ до системної сімейної психотерапії	
1	Сім'я як відкрита система	2
2	Системна динаміка	2
3	Шлюб і сексуальність у системі	2
4	Життєві цикли та застигли фазы	2
5	Симптом як системне повідомлення	4
	Змістовий модуль 2. Основні моделі сімейної психотерапії	
6	Системна діагностика	2
7	Міланський підхід	2
8	Структурна терапія (Мінухін)	2
9	Стратегічна терапія (Хейлі, Маданес)	2
10	Теорія Боуена	2
	Змістовий модуль 3 Етична робота з кризовими сім'ями	
11	Робота з кризами	2
12	Етика терапії	4

6.3. Самостійна робота

Зміст	К-ть годин
Аналіз та узагальнення студентом прочитаного на лекціях навчального матеріалу, підготовка до семінарських занять	8
Опрацювання питань, представлених програмою для самостійного вивчення	8
<i>Творче завдання:</i> Опрацювання літератури та доповідь на тему за вибором здобувачів освіти, завдання для роботи в підгрупах.	10
<i>Практичні завдання:</i> виконання психодіагностичних методик з написанням	8

короткого звіту і тематичних завдань.	
Всього	34

Примітка: У розрахунку годин на виконання самостійної роботи передбачено час на виконання ІНДЗ.

6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань

1. Есе «Моє розуміння сім'ї як системи».
2. Побудова генограми власної сім'ї (мінімум 3 покоління) з аналізом системних патернів.
3. Аналіз основних понять системного підходу (гомеостаз, межі, ієрархія, коаліції).
4. Порівняльна таблиця «Моделі сімейної терапії: структурна, стратегічна, Міланська, наративна».
5. «Що таке “здорові межі” у сімейній системі?».
6. Мозковий штурм «Які стратегії може застосувати терапевт при сімейному конфлікті?».
7. Складання плану терапевтичної роботи з сім'єю, яка перебуває у кризі.
8. Теоретичний огляд про вплив сімейних міфів та сценаріїв на розвиток особистості.
9. Рефлексивний щоденник «Мій досвід спостереження за комунікацією в сім'ї».
10. Міні-дослідження: «Роль і функції симптомносія в дисфункційній сімейній системі».
11. Написання конспекту однієї терапевтичної техніки (наприклад, «реконструкція сімейної історії», «зміна правил»).
12. Індивідуальна презентація «Етика сімейного терапевта: виклики і дилеми».
13. Створення міні-тренінгу для майбутніх батьків (групова робота).
14. Аналіз відео або кейсу: визначення коаліцій, альянсів, трикутників у сім'ї.
15. «Етичні дилеми: чи можна розкривати сімейні таємниці?».
16. Колективне моделювання інтервенції за різними підходами (структурним, стратегічним, Міланським).
17. Аналіз художнього фільму з точки зору системної сімейної терапії.
18. Груповий проєкт «Розробка терапевтичної програми для сім'ї в кризі (алкоголізм, насильство, розлучення)».

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Для активізації процесу навчання студентів в ході вивчення дисципліни застосовуються такі навчальні технології та засоби:

- *на лекціях* чітко та зрозуміло структурується матеріал; зосереджується

увага студентів на проблемних питаннях; наводяться конкретні приклади практичного застосування отриманих знань; звертаються до зарубіжного досвіду вирішення окремих проблем; заохочуються студенти до критичного сприймання нового матеріалу замість пасивного конспектування; використовуються наочні матеріали, схеми, таблиці, моделі, графіки; використовуються технічні засоби навчання: мультимедійний проектор, слайди тощо;

- **на семінарських** заняттях запроваджуються різні навчальні технології: семінар-розгорнута бесіда, обговорення проблем, дискусії; семінар вирішення ситуаційних вправ; семінар-розв'язання проблемних питань; мозковий штурм; кейс-методи; презентації; аналіз конкретної ситуації; робота в малих групах; письмовий контроль знань; індивідуальне та групове опитування. Обов'язковими елементами активізації навчальної роботи студентів є контроль відвідування студентами занять, заохочення навчальної активності, справедлива диференціація оцінок.

В умовах змішаної та дистанційної моделей навчання, коли взаємодія з викладачем відбувається за допомогою застосунків Zoom чи Google Meet для відеоконференцій, освітньої платформи Moodle BNAU для виконання самостійних дослідницьких і підсумкових тестових завдань, файлообмінних соціальних мереж Telegram, Viber, інтерактивна складова навчання здобувачів вищої освіти доповнюється іншими застосунками для зворотного зв'язку: google-форми для опитувань, Google Classroom тощо.

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль з навчальної дисципліни включає *поточне, тематичне оцінювання* (з тем, визначених для аудиторного обговорення і самостійного опрацювання) та модульний контроль.

Тематичне оцінювання аудиторної та самостійної роботи студентів здійснюється на основі отриманих ними поточних оцінок за усні та письмові відповіді з предмету, самостійні, практичні та контрольні роботи. Поточний контроль за виконанням ІНДЗ здійснюється відповідно до графіку виконання завдання..

Модульний контроль проводиться у тестовій комбінованій формі (комп'ютерне чи на паперових носіях) та виконання проєктного/творчого завдання (усно/письмово). Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється студентам в електронний журнал після кожного контрольного заходу.

Підсумковий контроль навчальної діяльності студентів здійснюється у формі заліку за результатами поточного контролю (тематичного оцінювання, виконання ІНДЗ та модульного контролю) і не передбачає обов'язкової присутності студентів. Результати заліку оприлюднюються в електронному журналі академічної групи до початку екзаменаційної сесії.

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання лекційних занять не передбачено. На лекційних заняттях ведеться облік присутності здобувачів для контролю відвідуваності занять.

Бали на практичному занятті здобувачі вищої освіти отримують за виконані практичні завдання, опрацювання джерел, командні проєкти, презентації, активність під час дискусій і виконання практичних завдань.

Бали за самостійну роботу враховують: виконання дослідницьких і творчих завдань індивідуально й колективно, результативну практичну роботу в групі, опрацювання навчально-методичних і довідкових джерел, презентації, активність самостійної пошукової роботи.

Під час модульного контролю передбачені комплексні засоби оцінювання (усно й письмово, під час виконання тестових завдань, дослідницьких і творчих тощо), у тому числі комп'ютерно орієнтовані.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання здобувачів освіти здійснюється за результатами поточного (практичні заняття, самостійна робота) та рубіжного (модульного) контролів за десятибальною шкалою – «1», «2», «3», «4» ... «10».

1 бал оцінювання (з заокругленням до цілого числа) відповідає 10 % правильних тверджень у разі усної відповіді, відповідей у тесті, виконаних завдань тощо.

Бали з модульного контролю нараховуються за виконання модульної контрольної роботи.

Відсутність студента на занятті («нб») у розрахунку середнього арифметичного значення (САЗ) приймається як «0».

У кінці семестру обчислюється САЗ всіх отриманих здобувачем вищої освіти оцінок з наступним переведенням його у бали за формулою:

$$\text{БПК} = \text{САЗ} \times k,$$

де БПК – бали з поточного контролю;

САЗ – середнє арифметичне значення усіх отриманих студентом оцінок;

k – коефіцієнт для певного виду контролю (практичні заняття, самостійна робота – «3», модульний контроль – «1» для форми підсумкового контролю «екзамен» та «4» для форми підсумкового контролю «залік»).

Результати поточного оцінювання здобувача (за 10-бальною шкалою) виставляються в електронний журнал АСУ БНАУ і автоматично переводяться у 100-бальну шкалу відповідно до розподілу балів за окремі види робіт.

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти

Максимально можлива к-ть балів, якщо	Практичні заняття	Самостій на робота	Модульний контроль	Підсумковий контроль	Загальний бал
--	----------------------	--------------------------	-----------------------	-------------------------	------------------

форма підсумкового контролю					
Залік	30	30	40	-	100

Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C		
64–74	D	Задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	
1–34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням	

11. ПЕРЕЛІК НАОЧНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни використовується система інформаційних ресурсів: дидактичні, програмні, мережа Інтернет, бібліографічні, бібліотечні. Серед них інтернет-ресурси, періодичні видання, наукові праці професорсько-викладацького складу, тези та матеріали наукових конференцій.

Засоби унаочнення та взаємодії:

1. Мультимедійні презентації у програмах Microsoft Office Power Point, Canva.
2. Відеоматеріали з каналу Youtube та публічні відеолекції в записі.
3. Роздавальні матеріали – табличні й схематичні основи, інфографіка тощо.
4. Засоби зворотного зв'язку – інтерактивна дошка Padlet, сайт для інтерактивних презентацій і голосування Mentimeter.
5. В умовах дистанційного навчання – застосунки платформи для відеоконференцій Zoom, Google Meet, освітня платформа BNAU MOODLE, Google Classroom.

Необхідне матеріально-технічне забезпечення:

- аудиторного навчання: дошка аудиторна, мебльоване навчальне приміщення, комп'ютерне обладнання (ПК/ноутбук + мультимедійний

проектор), Wi-Fi.

- дистанційного: мережа Інтернет, електронні пристрої, у т.ч. персональні.

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Васильєва Н. Є. Психологія сім'ї: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 256 с.
2. Карпенко З. Л. Психологія сімейних взаємин. Львів : Світ, 2021. 244 с.
3. Климчук Л. І. Психологія подружніх взаємин. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2020. 192 с.
4. Костів Г. Є., Климчук Л. І. Основи сексології: навчальний посібник. Львів : ЛНМУ, 2020. 210 с.
5. Основи психотерапії : навч.посіб. За ред. К.В. Седих, О.О. Фільца. К. :Академвидав, 2024. 208 с.

Додаткова література

6. Поліщук В. М. (заг. ред.). Психологія сім'ї: Навчальний посібник. Вінниця: Університетська книга, 2023. 281 с. ISBN 978-966-680-379-8.
7. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості: Навчальний посібник. Київ: Алерта, 2024. 152 с.
8. Цільмак О. М., Лефтеров В. О. Психологія сім'ї та шлюбу:таблиці, схеми, коментарі. Дніпро: Ліра-К, 2024. 266 с. ISBN 978-617-7910-50-2.
9. Юрченко В.М., Грищук М.М., Мороз О.І. Системна сімейна психотерапія як практичний засіб роботи психологів системи освіти України. Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія «Психологія», № 11, 2020, 35 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського - <http://www.nbuv.gov.ua>

Електронна бібліотека НПП України - <http://lib.iitta.gov.ua>

Актуальні проблеми психології -
<http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/dlia-avtoriv>
Актуальні питання сучасної психології -
http://library.sspu.sumy.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Aktualny_pitannya_suc.psihologi
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України-
<http://psychology-naes.ua.institute/>
Українська бібліотека - <http://ualib.com.ua/>
Психологія-<http://psyh.kiev.ua>
Науковий журнал Психологія і суспільство. –<http://pis.wunu.edu.ua>